

Klemens Jónsson - Islands Forfatning og Fremtid

(1902)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (Íslandssafn).

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

97695

ISLANDS FORFATNING OG FREMTID

DET vil formentlig være „Tilskueren“s Læsere bekendt, at det islandske Alting i afvigte Samling vedtog et Forslag til Forandring af Forfatningsloven 5. Januar 1874. Det er ikke første Gang, at et saadant Forslag er bleven vedtaget, thi i Aarene 1885 og 1886, og 1893 og 1894 blev Forslag i saa Henseende vedtagne af Altinget, men opnaaede ikke Kongens Stadfæstelse; hvis dette nye Forslag bliver uforandret vedtaget i næste Ekstrasession, efter at en Opløsning af Altinget har fundet Sted i Henhold til Forfatningsloven, og opnaar Kongens Stadfæstelse, saa er det derved ophøjet til Lov, og Islands Forfatningskamp sluttet for en lang Tid. Da imidlertid det nævnte Forslag langt fra imødekommer Islændernes Ønske om Selvstyre i selve Landet, hvad der ogsaa udtrykkeligt er erkendt i en af Altingets øverste Afdeling til Regeringen indsendt Adresse, affattet netop af den samme Majoritet i denne Afdeling, der havde stemt for Forslaget, saa er der ikke Udsigt til, at Forslaget vil blive vedtaget i en uforandret Skikkelse, og det saa meget mindre, som Islænderne nære det bestemte Haab, at den nye frisindede Regering vil stille sig imødekommende over for videre Krav, hvilket ogsaa Ministeren for Island, Alberti, udtrykkelig har udtalt i Folketinget under en af Folketingsmand Krabbe stillet Forespørgsel i saa Henseende.

Da Spørgsmaalet om Forfatningens Revision saaledes nu er aktuelt, og sikkert nær ved sin forhaabentlig lykkelige Afslutning, og da dets heldige Løsning er af afgørende Betydning for Islands Fremtid, turde det have Interesse for danske Læsere nærmere at

kende Forfatningskampens Historie, hvilke Krav der opstilles, og hvilke Forventninger man knytter til dens heldbringende Resultater for Islands Fremtid i aandelig og navnlig i materiel Henseende.

I

Grundloven af 5. Juni 1849 var ikke bestemt til at gælde for Island, og den er heller aldrig bleven bekendtgjort der, thi i et Reskript af 23. Septbr. 1848 lovede Kong Frederik VII at der ikke skulde tages Bestemmelse om, „denne Landsdels (Islands) forfatningsmæssige Stilling i Riget, førend Islænderne i en egen Forsamling i Landet derom var hørte“. I denne Forsamling, der afholdtes i Sommeren 1851, blev der fra Regeringens Side gjort Forsøg paa at gøre Grundloven gældende for Island, og dette derved til en Landsdel (Provins) i Riget som Fyn eller Bornholm. Dette Forsøg lykkedes dog ikke, thi Islænderne fastholdt, at Island frivillig havde sluttet sig til Norge i 1262, og var blevet et frit Forbundsrige med dette, og at denne historiske Forbindelse aldrig var blevet forandret, selv om det tilligemed Norge var kommet under den danske Konges Herredømme; Islænderne hævdede derfor, at Landet skulde have sin egen Forfatning, der sikrede det et udstrakt Selvstyre. Der begyndte nu en tyveaarig Kamp, som først førte til Loven af 2. Januar 1871 om Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget, der tillige endelig afgjorde det finansielle Mellemværende mellem Danmark og Island, som nøje var knyttet til Forfatningssagen. Denne Lov fastslog, at Island udgjorde „en uadskillelig Del af den danske Stat med særlige Landsrettigheder“. Efter at Altinget i Samlingen 1873 subsidiært havde vedtaget at overlade Sagen til Kongens Afgørelse, gav Kongen i Anledning af Islands Tusindaarsfest Forfatningsloven af 5. Januar 1874, hvilken traadte i Kraft den 1. August s. A.

Ifølge denne Lov har Landet sin egen Lovgivning og Forvaltning i alle særlige Anliggender; den højeste Myndighed over disse udøver Kongen gennem Ministeren for Island, medens den øverste stedlige Myndighed i Island overdrages, under Ministerens Ansvar, til en af Kongen udnævnt Landshøvding, der skal have Bopæl i Landet selv. Ministeren er kun ansvarlig for Forfatningslovens Overholdelse. Altinget gør (i en forenet Samling) for sit Vedkommende Ansvar gældende imod Ministeren efter de Regler, der nærmere vil være at fastsætte ved Lov, men en saadan er endnu ikke fremkommen.

Ved Forfatningslovens Udstedelse var det sikkert de flestes Mening, at Ministeren for Island skulde være særskilt, og ikke have nogen anden Portefølje; det følte derfor straks som en bitter Skuffelse, at Ministerposten blev overdraget til Danmarks Justitsminister. Det viste sig hurtig, hvor uheldig denne Ordning var; Justitsministeren havde selv en omfangsrig og ansvarsfuld Stilling, og kunde derfor ikke synderlig beskæftige sig med Islands Anliggender; han var jo bosat nede i Danmark, havde ikke af Selvsyn det fjerneste Kendskab til Island, forstod ikke et Ord af Landets Sprog. Den nødvendige Følge heraf var, at det skortede ham paa Initiativ til at foreslaa de Reformer, Landet i saa høj Grad trængte til paa alle Omraader; de Love, Regeringen forelagde, var meget ofte en Oversættelse af danske Love, der selvfølgelig passede udmærket i Danmark, men ikke paa Island, hvor de lokale Forhold er helt andre. Ganske vist kunde man mene, at Landshøvdingen, som jo fungerer paa Ministerens Ansvar og er bosat i selve Landet og derfor kendt med dets Tarv, kunde udarbejde de nødvendige Lovforslag; men dertil er at sige, at det bliver temmelig tilfældigt, hvor vidt denne Mand, som er overlæst med Arbejde af administrativ Art, har de fornødne Evner og Lyst til selvstændigt Lovgivningsinitiativ, og hvor vidt han har Energi nok til at gøre sine Meninger gældende over for sin overordnede. Men ikke alene har det ofte skortet paa Initiativ fra Ministerens Side, han har til lige — hvad der var endnu mindre formaalstjenligt — gentagne Gange forkastet Love, som Altinget har vedtaget efter privat Initiativ. Flere Gange skete dette vistnok af gode Grunde, men ligesaa hyppig af Mangel paa Forstaaelse af Landets Tarv, eller fordi det ikke stemmede med danske Love, eller af Frygt for at kolliderede med danske Interesser; undertiden hændte det ogsaa, at Sanktionens Nægtelse motiveredes med, at Forslaget ikke stemte med Landets Tarv, — en Motivering, der unægtelig maatte falde lidt haardt for Brystet. Alt dette bevirkede selvfølgelig en stor Misfornøjelse, men navnlig var man misfornøjet med, at Landets øverste Styrelse foregik i Danmark, og udøvedes af en omtrent ansvarsfri Mand, der ikke kunde forudsættes at have det fornødne Kendskab til Landet og dets Tarv.

I Begyndelsen af Firserne begyndte derfor Altinget at drøfte Forfatningens Revision. Dette Tidspunkt var sikkert meget uheldig valgt; den politiske Kamp i Danmark tilspidsedes bestandig mere og mere, og den herskende Regering maatte i Islændernes Genop-

tagelse af Kampen for indenlandsk Selvstyre netop paa det Tidspunkt se det som en Tilslutning til Oppositionens Krav hernede om Parlamentarisme og dens egen Fjernelse fra Roret. Det traf sig ogsaa saaledes, at jo hidsigere Angrebene hernede blev mod Estrups Regering, des mere forstærkedes Kravene deroppe. Resultatet blev da ogsaa en gentagen Nægtelse af paa nogen Maade at ville imødekomme Islændernes Krav, ja Regeringen vilde ikke engang høre Tale om den mindste Forandring i de bestaaende Forfatningsforhold, og denne Nægtelse blev fremsat paa en overlegen Maade, uden at man gik ind paa en dybere Undersøgelse af Spørgsmaalet, eller en videre Begrundelse af Nægtelsen. Saaledes hedder det i kgl. Bekendtgørelse til Altinget af 2. Novbr. 1885, da et Revisionsforslag for første Gang var blevet vedtaget, at den foreslaaede Ordning vilde medføre, at Island vilde „blive helt udsondret af Statsforbindelsen, idet dets øverste Styrelse blev henlagt til en stedlig Regeringsmyndighed, uafhængig af vor øvrige Regering, saavel som af vort Statsraad“, men til Begrundelse heraf findes ikke et eneste Ord. Dette tilspidsede Kampen end yderligere og vanskeliggjorde end mere alt Samarbejde mellem Regeringen og Altinget.

De Krav, man opstillede fra Islændernes Side, var: at den øverste Myndighed over Landets særlige Anliggender, skulde i Kongens Navn udøves af en i Landet selv bosat Guvernør (Landstyrer); han stadfæstede altsaa Love, udnævnte Embedsmænd, afgjorde i det hele de Sager paa Kongens Vegne, hvortil der krævedes Kongens Samtykke, dog ifølge senere Tilføjelse undtagen Stadfæstelse af Forandringer i Forfatningsloven og Meddelelsen af Benaadninger og Amnesti. Landstyreren udnævnte Ministre, der var ansvarlige for Regeringens Førelse; de kunde anklages af Altingets nederste Afdeling for en Landsret som politisk Domstol. Dette var, som man ser, et fuldstændigt Selvstyre, og et Forslag af dette Indhold blev vedtaget i 2 paa hinanden følgende Altingssessioner 1885 og 1886. For at imødekomme Regeringens formodede Ønsker foresloges der i Samlingen 1889 den Ændring, at Kongen i Løbet af et Aar kunde tilbagekalde enhver af Landstyreren vedtagen Lov, som befandtes at være betænkelig for Islands Forbindelse med Danmark. Dette saakaldte Mæglingsforslag blev dog ikke vedtaget, og mødte dengang en temmelig heftig og almindelig Modstand, og Regeringen fandt ogsaa dette Forslag mindst lige saa uantageligt som det videre gaaende Revisionsforslag. Dette sidste blev derfor omtrent ufor-

andret vedtaget i Aarene 1893 og 1894, men fandt heller ikke nu Regeringens Billigelse.

Kampen havde nu staaet i en halv Snes Aar uden at bringe Sagen et Haneffjed videre. Altinget var to Gange blevet opløst, nye Valg med den deraf følgende Spænding og Bitterhed havde fundet Sted, mange vigtige Sager var bleven forsømte, man begyndte derfor at slappes, og mange mente, at det var bedst at stille Sagen foreløbig i Bero, indtil bedre Tider oprandt, indtil et Systemskifte i Danmark fandt Sted. I Samlingen 1895 blev der derfor vedtaget en Altingsbeslutning, men ikke noget Forslag. I denne Beslutning opfordredes Regeringen til at ansætte en særskilt Minister for Island, samt androges, at Lovforslag vedrørende de særlige Anliggender ikke skulde behandles i Statsraadet. Men Regeringen ænsede dette lige saa lidt som Forslaget før.

I Samlingen 1897 kom Sagen ind i en ny Fase. Dr. Valtyr Gudmundsson, en i København bosat Altingsmand, forelagde efter foregaaende Konference med daværende Minister Rump, et nyt Forslag gaaende ud paa, at der skulde ansættes en særskilt Minister for Island, som kunde møde paa Altinget, og i hvis Forfald Landshøvdingen gav Møde. Ministeren skulde være ansvarlig for Regeringens Førelse, og ikke som før alene for Forfatningslovens Overholdelse. Under Behandlingen tilføjedes der endvidere, at Ministeren skulde tale og skrive Islandsk, hvilket omtrent sikrede, at Ministeren blev en Islænder — hvad der vistnok ogsaa oprindelig var Meningen. Et saadant Forslag lovede Minister Rump at indstille til Stadfæstelse, dog under den Betingelse, at Forfatningslovens § 61 forandredes saaledes, at den blev overensstemmende med Grundlovens § 95, saa at Regeringen kun behøvede at opløse Altinget i Tilfælde af Forfatningsforandring, saafremt den vilde fremme Sagen, ikke, som nu, ubetinget skulde opløse det, og at dette maatte betragtes som en indtil videre endelig Lov, hvilket faktisk betød, at man ikke kunde gøre sig Forhaabning om videre Indrømmelser i en længere Tid, selv om man fortsatte Kampen. Dette Forslag faldt imidlertid straks og ligeledes i næste Samling 1899, hvori det blev fremsat omtrent uforandret. I sidste Aars Samling gik imidlertid Dr. Gudmundsson og hans Parti videre end før; de fastholdt Kravet om en særskilt Minister, men optog i øvrigt adskillige meget væsentlige Forandringer, som tillige var Forbedringer.

De vigtigste Indvendinger man havde fremført imod det Gudmundssonske Forslag var: 1) At den politiske Myndighed, som

Landshøvdingen havde ifølge Forfatningsloven, og udøvede i selve Landet, blev flyttet ned til København og lagt i Ministerens Haand, medens Landshøvdingen sank ned til at blive en blot og bar administrativ Embedsmand, undtagen naar Ministeren havde Forfald. Den Myndighed, der for Tiden fandtes i selve Landet, blev saaledes flyttet derfra, medens Hovedløsenet hidtil havde været: Hele Magten i de særlige Anliggender bør være i selve Landet. Forslaget betegnede derfor et stort Tilbageskridt fra den nugældende Ordning, som dog langtfra var tilfredsstillende. 2) At da Altingets øverste Afdeling ifølge Forfatningslovens § 16 for Halvdelens Vedkommende bestod af de kongevalgte Medlemmer, som Ministeren altid kunde vælge blandt sine egne Tilhængere og paa hvis Tilslutning han derfor kunde være sikker, kunde han altid forhindre enhver Lovs, endog Finanslovens Vedtagelse, da der til en beslutningsgyldig Vedtagelse udkrævedes Tilstedeværelse af to Tredjedele af hver Afdelings Medlemmer (Forfatningslovens § 36). Al sand Parlamentarisme var saaledes paa Forhaand udelukket, da Ministeren altid kunde være sikker paa Flertal i den øverste Afdeling, eller i alt Fald kunde gøre den beslutningsgyldig, naar som helst det skulde være, ved at lade de kongevalgte Medlemmer udeblive. Endelig 3) mødte Fordringen om en Forandring i § 61 en almindelig Modstand, da man mente i denne Paragraf, saaledes som den nu lyder, at have et Vaaben i Hænde, til at tvinge Regeringen til at gaa ind paa en Forfatningsforandring.

Som bemærket tog det af det Gudmundssonske Parti fremsatte Forslag intet Hensyn til den første Indvending, hvad Ministeren angaar, idet det fastholdt Kravet om en saadan paa samme Maade som hidtil, altsaa: en Minister bosat i København. Derimod indeholdt Forslaget Bestemmelser sigtende til at bøde paa de andre fremhævede Mangler: Medlemmernes Antal skulde forøges med 4, hvoraf de 2 skulde tage Sæde i øverste Afdeling, saa at denne kom til at bestaa af 8 folkevalgte og 6 kongevalgte Altingsmænd; samtidig skulde der kun kræves, at Halvdelen af Medlemmerne var til Stede, for at Afdelingen skal kunne fatte en gyldig Beslutning; endelig blev der ikke rørt ved § 61. Desuden skulde efter Forslaget Valgretten udvides betydelig, — men var alligevel endnu betydelig indskrænket. Modpartiet, som i de sidste Samlinger blot havde indskrænket sig til at forkaste Forslaget, forelagde i sidste Samling selv et Forslag, der i det hele indeholdt de samme Forandringer som det andet Forslag, men adskilte sig for Hoved-

punktets Vedkommende fra dette ved at kræve, at Ministeren for Island skulde være bosat i Reykjavik; desuden skulde der ansættes en anden Minister, bosat i København, der i den paa Island bosatte Ministers Fraværelse eller Forfald skulde paa dennes Vegne forelægge Sagerne for Kongen. At Partiet tillige foreslog en Minister, bosat i København, havde sin Grund i, at det mente, at Forslaget saaledes vilde blive mere acceptabelt for den Højreregering, som da endnu sad ved Roret, men efter at have erfaret, at et Venstreministerium var kommet til Magten, opgav det Fordringen om en saadan Minister, og fastholdt blot, at den særskilte Minister for Island skulde være bosat i Reykjavik. Man kan saaledes sige, at det eneste Stridspunkt mellem Partierne i sidste Samling var Domicilspørgsmaalet. Partierne stod temmelig lige; Hovedbestemmelsen i det antigudmundssonske Forslag blev i den nederste Afdeling forkastet med lige Stemmer, 11 mod 11. Det Gudmundssonske Forslag, som det vedblivende kaldes, uagtet det har modtaget store Forandringer, der er fremtvungne af Modpartiet, blev derefter vedtaget i nederste Afdeling med 12 Stemmer mod 10, og i den overste med 6 Stemmer mod 5, men samtidig vedtog man i den overste Afdeling en Adresse til Regeringen, hvori der som før anført fremhævedes, at den islandske Befolkning altid havde næret videre gaaende Ønsker om Selvstyre, end Forslaget indeholdt. Minoriteten i nederste Afdeling sendte en Mand ned til København for at udvikle for den nye Minister for Island, hvorledes Forslaget var blevet vedtaget, og frembære de Ønsker, Partiet nærede. Sagen ligger saaledes klart udviklet for Ministeren, men denne har endnu ikke positivt udtalt sig om Sagen, naar undtages det almindelige Svar, han gav Hr. Krabbe paa dennes Forespørgsel i Folketinget, og som kun kan opfylde Islænderne med de gladeste Forhaabninger.

II

Som det vil ses, har den røde Traad, som har gaaet igennem hele Forfatningskampen været Kravet om indenlandsk Selvstyre i de særlige Anliggender; Formaalet med hele denne lange Kamp kan med et Ord betegnes saaledes. At man alligevel ikke har fastholdt dette Krav hele Tiden under den samme Form, skyldes ikke en Vaklen hos Islænderne, er ikke et Udtryk for, at de nok har vidst, hvad de har villet, men ikke hvorledes de skulde formulere deres Ønsker. Nej, det skyldes Hensynet til

Danmark. Da Regeringen ved hvert Forslag fra Islændernes Side, indvendte, at det ikke kunde forliges med Islands forfatningsmæssige Enhed med Danmark, og da man langt fra ønskede at rokke ved denne, men Regeringen paa den anden Side aldrig gav et Fingerpeg om, i hvilken Retning Islænderne skulde gaa, saa nødsagedes de til at veksle Metode for at kunne imødekomme Regeringens formodede Ønsker. Maalet har derfor altid været et og det samme, kun Midlerne har været forskellige. Var Maalet rigtigt, førend Forfatningsloven blev givet, og derom er der ingen Tvivl, saa har det senere vist sig, at det ikke blot er ønskeligt, men ganske nødvendigt, hvis Island tilfulde skal kunne udnytte sine Kræfter. Thi ganske vist har Forfatningsloven i mange Retninger staaet sin Prøve paa en smuk Maade — og alle, der kender Forholdene paa Island, saaledes som de var før 1874, og som kender dem nu, maa indrømme, at Landet i mange Retninger har taget et stort Opsving, navnlig paa Samfærdselens Omraade. Men de vigtigste Sager, de hvorpaa Landets Fremtid for en stor Del kan siges at bero, kunde ikke fremmes, netop paa Grund af, at den højeste Myndighed udøves i Danmark, og dette gælder ikke blot om den nuværende Forfatningsform, hvor den islandske Ministerpost er et Appendiks til det vigtige Justitsministerium, men det samme gælder ogsaa, selv om der blev udnævnt en særskilt islandsk Minister, bosat hernede. Ministeren er for langt borte; Omsvøbene bliver de samme; den tunge og lamme Forretningsgang ligeledes. Ministeren vil, jo længere Tiden gaar, blive stadig mere ukendt med de virkelige Forhold; han vil hverken til rette Tid eller paa den rette Maade være i Stand til at gribe ind med et sundt og godt Initiativ. Det hjælper ikke stort, at han hvert andet Aar opholder sig en 8 Uger i Reykjavik. Dertil kommer endelig den store Ulempe, at en saadan Minister selvfølgelig maatte afgaa hver Gang, der blev Systemskifte hernede.

Sandheden af det her fremhævede fremgaar af, at mange af de for Island og dets Fremtid vigtigste Forslag er fremkomne ved privat Initiativ, og at Ministeriet, om det just ikke har hæmmet deres Fremgang, dog ikke har fremmet dem; herom skal der fremdrages nogle Vidnesbyrd, som tillige viser, hvilke Reformers der trænges til, og som man venter, at en indenlandsk ansvarlig Regering vil fremme.

Landets Handel og Pengevæsen har igennem Aarhundreder været i en sørgelig Forfatning, og er det endnu. Handelen er en

Tuskhandel, hvor Bonden eller Fiskeren bytter sine Varer mod dem, han har Behov; men hvad Prisen angaar paa disse Varer, har Bonden ingenting at sige. Købmanden bestemmer baade, hvad han vil betale for de leverede Varer, og hvad han sælger sine egne Varer for; dette er en naturlig Følge af, at de fleste i Forvejen er gældbundne til Købmanden. Denne giver i Regelen hellere end gerne Kredit; den benyttes ofte paa en letsindig Maade af Folk, som derved kommer, om saa maa siges, fuldstændig i Købmandens Vold, idet denne lader sin Debitor underskrive en skriftlig Forpligtelse til udelukkende at handle med ham. Den ene Købmand søger at trække den andens Kunder til sig, ved at love bedre Priser, men da Kunden i de færreste Tilfælde kan bytte Købmand, undtagen ved at bryde sin Forpligtelse til den første, kan han vente en øjeblikkelig Proces, Dom og Eksekution, hvorved han fuldstændig kan blive ruineret. En Følge af denne udstrakte Kreditgiven er endvidere, at mange hensynsløst tager paa Kredit uden at have nogen Udsigt til at kunne betale, og ihvorvel de i saa Tilfælde kan tiltales for Bedrageri, hænder det dog meget sjældent, at Købmanden angiver dem, og man kan nok sige, at Købmanden i det hele optræder hensynsfuldt over for sine gældbundne Debitorer. Men at denne Ordning er uheldig, er indlysende for alle og enhver. Dertil kommer, at Købmændene næppe er til at bevæge til at betale Varerne med Penge, eller give deres Kunder Penge; derfor findes der Egne af Landet, navnlig de mere afsides liggende, hvor Synet af et Pengestykke ligefrem er et Fænomen. Al Samhandel mellem Bønderne indbyrdes er derfor umulig, undtagen gennem Byttehandel eller med Anvisning paa Købmanden. Største Parten af de offentlige Afgifter og Kommuneskatter betales derfor med Anvisning paa Købmanden. Køber denne undtagelsesvis Varer for Penge, sættes Prisen for dem meget lavere end ellers; og faar Kunden Penge af Købmanden, maa han i mange Tilfælde betale 6 pCt. af dem.

Indtil 1872 fandtes der ikke et eneste Pengeinstitut i Landet, hvorfor Pantsetning var saa godt som ubekendt, undtagen til Købmanden. Men i det nævnte Aar begyndte man at oprette Sparekasser, som imidlertid var altfor smaa til at kunne gavne synderlig. I Aaret 1885 blev der endelig oprettet en Landsbank i Reykjavik paa den Maade, at den modtog til Laans af Landskassen indtil en halv Million Kroner i Sedler, der udstedtes paa dennes Vegne, og ikke ere indløselige; dette Beløb er senere blevet

udvidet til 750,000 Kroner. Denne Bank, saa ringe den end er, har gjort sit Gavn, men da den til samme Tid skulde være Sparekasse, Hypotek- og Vekselbank, er det indlysende, at den langt-fra kunde tilfredsstille de Krav, der stilledes til den; den har da ogsaa nærmest fungeret som en Vekselbank for Reykjavik og nærmeste Omegn. Efter Loven skulde Banken have Filialer i de 3 Købstæder uden for Reykjavik, Isafjord, Akureyri og Seydisfjord, men endnu efter 16 Aars Forløb, og til Trods for, at Altinget saa at sige i hver Session har rettet en Opfordring til Regeringen om at opfylde Lovens Bud i saa Henseende er det ikke blevet til noget, væsentlig paa Grund af Pengemangel. I Aaret 1900 blev der ved Siden af Landsbanken oprettet en Hypotekafdeling med et Beløb af 1,200,000 Kroner, der skulde skaffes til Veje ved Udstedelse af Obligationer til dette Beløb. Dette Institut, som knap kan siges at være traadt i fuld Virksomhed endnu, vil sikkert blive til stor Nytte, da dets Formaal skal være at give Laan mod første Prioritet i faste Ejendomme, og med Afbetaling i 25—40 Aar, og mod moderat Rente.

Med den stadig forbedrede Samfærdsel i selve Landet, og den stadig voksende Handelsforbindelse er Trangen til et større Pengeinstitut stadig vokset, ligesom man har indset, at kun derigennem kunde den skadelige Laanshandel bringes til at forsvinde. Ganske vist er der i de sidste Aar stiftet en Mængde Forbrugsforeninger, men paa den Maade, de er organiserede, vil de næppe forbedre eller forandre Handelen i nogen synderlig Grad. Spørgsmaalet om en større Banks eller et Pengeinstituts Oprettelse, er derfor næst efter Forfatningsrevisionen det mest aktuelle for Tiden i Island. Alle er enige om, at der maa skaffes større Kapitaler til Veje, men om Maaden, hvorpaa dette skal ske, er man saare uenig. I Samlingen 1899 blev der ved privat Initiativ indbragt et Forslag om at bevilge et dansk Finanskonsortium Privilegium paa at oprette en Aktiebank i Reykjavik med Eneret til Seddeludstedelse af et Beløb indtil 6 Millioner Kroner i 90 Aar. Sedlerne skulde selvfølgelig kunne indløses paa Anfordring, og Garantien bestaa i et Guldfond. Forslaget blev betydelig forandret, navnlig i den Retning at sikre Islændernes Overvægt med Hensyn til Afgørelsen af Bankens Sager, og at sikre, at Udbyttet væsentlig kunde komme dem til gode. Forslaget blev dog ikke endelig vedtaget, idet man vilde overlade Regeringen at forberede Sagen til næste Samling paa det givne Grundlag. Ministeriet brevvekslede

om Sagen med Nationalbanken, men fandt sig til Slut ikke foranlediget til at forelægge noget Forslag for Altinget i sidste Samling. Til dette i og for sig meget uheldige Resultat er Ministeriet sikkert tillige bleven bevæget ved en meget haardnakket Agitation i Island mod bemeldte Bankforslag, hvilken fremkom i adskillige Blade. Disse Blade hævdede, at fra et nationalt Synspunkt var et Privilegium til danske Pengemænd til Seddeludstedelse for en længere Aarrække aldeles forkastelig, i Stedet derfor burde man forøge Landsbankens Midler, blandt andet ved at optage et Laan af Guld, saa at Seddelmassen kunde forøges. I sidste Samling blev Forslaget fra 1899 dog forelagt, men i en væsentlig modificeret Form; saaledes skulde der kun udstedes Sedler til $2\frac{1}{2}$ Million og Privilegiet kun gives i 30 Aar. Lovforslaget blev ogsaa vedtaget, men vel at mærke med den Tilføjelse, at Landsbanken og dens (uindløselige) Sedler skal eksistere ved Siden af den anden Bank, den „store Bank“, som den oprindelig kaldtes, da man syntes det var et altfor stort og voveligt Foretagende. Den nye Bank har saaledes ikke Eneret til Seddeludstedelse, idet Landsbanken har Ret til stedse at have ude som Sedler et Beløb af $\frac{3}{4}$ Million, og da det maa betragtes som sikkert, at Bevillingshaverne ikke vil modtage Loven i denne Skikkelse, bliver Pengemangelen uforandret, med mindre Landsbanken kan erholde et større Laan, hvad der ogsaa er Tale om. Denne Islands Livssag er saaledes i de sidste Samlinger ikke bragt et Haneffjed videre, men alle anser det for givet, at er først Forfatningssagen bragt i den forønskede Orden, vil den indenlandske Regering ved Selvsyn overbevise sig om, at der først og fremmest maa sættes Kraft paa at faa denne Sag bragt i Orden, og at den saa vil finde en heldig Løsning.

Samfærdselsforholdene har siden 1874 taget det største Opsving. Før den Tid fandtes der ikke en eneste Bro over nogen af de større eller blot betydelige Floder, hvorefter der findes mange, og ingen Steder ordentlige Veje. Nu findes der over mange af de værste Floder Broer, hvorefter nogle har kostet 60—70,000 Kroner, og over de fleste mindre Elve, som overhovedet kan faa en Bro. Nu findes mange Steder gode Veje, endogsaa Køreveje af mange Miles Længde, og hvert Aar kommer der nye Broer og Veje til, da der bevilges stadig flere og flere Penge dertil. Paa den i Sommer vedtagne Finanslov bevilgedes der til Veje, Broer og Samfærdsel 517,092 Kroner.

Før 1874 gik der Postdampskib 6 Gange om Aaret direkte fra

Danmark til Reykjavik, men der fandtes ingen Forbindelse mellem de enkelte Landsdele. Nu gør Damperen 18 Rejser til Island, dels direkte til Reykjavik, dels omkring Kysten, og desuden gaar 2 Dampskibe uafbrudt fra Midten af April til Midten af Oktober rundt omkring Landet, og paa enkelte større Fjorde gaar der lokale Dampbaade. Endvidere gaar der Skibe hele Aaret rundt for privat Regning fra Danmark-Norge til Nord-Østlandet. Postvæsnet over Land besørges af ridende Postbud, og Turene er tredoblede siden 1874. Samfærdselen til Søs kan derfor i det hele betragtes som tilfredsstillende; over Land derimod staar vi langt tilbage for andre civiliserede Folk, thi Jernbaner findes der ikke, og dem faar vi vel næppe undtagen paa korte Strækninger. Men naar der er tilvejebragt et ordentligt Vejsystem, hvad der er absolut nødvendigt, maa Fremtidens Transportmiddel i Island over Land blive Automobilvogne. Endelig staar vi overmaade isolerede fra det almindelige Samkvem formedelst Mangel af Telegraf.

Telegrafsagen har staaet paa i mange Aar, men synes endnu langt fra sin Afslutning, ja Udsigterne synes endog at blive daarligere og daarligere. Og dog er Telegrafen nødvendig ikke blot for selve Island, men ogsaa for de Nationer, der har vigtige Handels- og andre Forbindelser deroppe, saasom Danmark, England og Norge; endvidere er den nødvendig, fra meteorologisk Side betragtet, for den almindelige Skibsfart. For nogle Aar tilbage forkyndte Ministeriet Altinget, at det store nordiske Telegrafselskab havde taget Sagen i sin Haand, og krævede kun et aarligt Tilskud fra visse Lande; det fra Island forlangte Tilskud blev straks bevilget, og ligesaa fra Danmark, men siden har man ikke hørt noget videre til Sagen. Det kan ikke nægtes, at det har vakt ikke saa lidt Misnøje i Island, at denne Sag synes at skulle visne fuldstændig hen; der er derfor en stærk Tilbøjelighed hos de ledende Mænd oppe i Island, til at holde paa, at Island selv skulde anlægge Telegrafen, ved at optage et Laan i dette Øjemed. Island er ikke blot aldeles gældfrit, men har ogsaa en Million Kroner i Reservefond. Denne Sag er for Island ogsaa en Livssag, thi saa længe det ingen Telegrafforbindelse har, regnes det ikke til de civiliserede Lande, og dertil kommer det uvurderlige Gavn, det vilde have for Handel og Fiskeri, hvis en saadan Forbindelse fandtes; at en i selve Landet bosat Regering i første Række vilde tage sig af en saadan Sag, anses for aldeles selvfølgeligt.

Vor Lovgivning er i mange Henseender uheldig, dels er

den meget ufuldstændig, dels meget antikveret. I den sidste Tid er man dog begyndt at kodificere enkelte Afsnit; af saadanne Kodifikationer haves Straffeloven, Skiftelov og Konkurslov; disse Love er oversatte fra Dansk, selvfølgelig med mange Udeladelser og enkelte Tilføjelser, men de er paa mange Punkter uheldige, fordi de ikke er fremgaaede af en national Jordbund og ikke passer til de lokale Forhold. Saa godt som hele Civilretten baseres paa enkelte spredte Love og Forordninger, eller gamle Bestemmelser, saasom Jonsbogen fra ca. 1280. Vi trænger til en fuldstændig Civillovbog, men da det sikkert vil vare længe, inden en saadan kan udarbejdes, bliver det i alt Fald paatrængende nødvendigt at faa tilvejebragt en hensigtsmæssig Landbolovgivning, thi det lave Standpunkt, vort Landbrug nu indtager, skyldes for en ikke ringe Del den bestaaende Lovgivning. At en saadan Landbolov kun kan udarbejdes af kyndige Folk i selve Landet og under en sagkyndig Ledelse er jo indlysende for alle og enhver. Med Landets Fattigvæsen er det ikke bedre bevendt; det hviler paa en Forordning fra 1834, som vistnok var fortræffelig for sin Tid, men som aldeles ikke passer mere; i sidste Altingssession blev der derfor nedsat en Kommission til at affatte hertil sigtende Lovforslag, der skal forelægges Altinget 1903. Det lavere Skolevæsen er i meget ufuldkommen Tilstand, der findes ingen Skoletvang, og ordentlige Børneskoler forekommer kun i de fire Købstæder; disse bekostes af vedkommende Kommune i det hele. Desuden findes der uden for Købstæderne enkelte Steder saakaldte Skoler, der nyder en ubetydelig Hjælp fra Landskassens Side. Foruden at disse Skoler holdes i Bygninger, som ikke i nogen som helst Henseende opfylder de Fordringer, man i Nutiden stiller endogsaa til tarvelige Skoler, savner de al Kontrol fra det offentliges Side, og Lærerne er selvfølgelig usselt lønnede. Paa selve Landet besørger Undervisningen, hvor ikke Forældrene paa gammel Vis underviser deres Børn, som de bedst kan, af saakaldte vandrende Lærere, der af Landskassen nyder en Understøttelse paa 15—60 Kroner, og desuden et lille Vederlag af Forældrene, som oftest bestaaende af Forplejning in natura. Disse Lærere har i Regelen taget Afgangseksamen ved en Realskole.

Det skal nu ingenlunde nægtes, at Afhjælpelsen af de paa-pegede Mangler, eller Reformer paa de forskellige fremhævede Omraader kan ske under den nuværende Forfatning, men dertil kræves dog en nøje Samvirken mellem Altinget og Ministeriet, og et nøje

Kendskab fra dettes Side til Islands Tarv og Landets Forhold, bygget paa Selvsyn, hvilket vil sige, at Ministeren ofte og for længere Tid maatte besøge Landet. Altsaa vilde den af Dr. Gudmundsson foreslaaede Ordning, selv ikke i den Form, hvori den nu er bragt, kunne tilfredsstille begge Hensyn; i én Henseende vilde den endog betegne et Tilbagekridt, idet Landshøvdingens politiske Myndighed fuldstændig forsvinder og lægges i Hænderne paa en i København bosat Mand, der kun i Ny og Næ besøger Landet for en ganske kort Tid. Det eneste, der giver Sikkerhed for, at det absolut nødvendige Samarbejde mellem Alting og Regering kan finde Sted, og at denne har et fuldstændigt Kendskab til Landets Tarv, er, at den er bosat i selve Landet, og kun derigennem kan man vente en tilfredsstillende Løsning paa de mange Reformspørgsmaal, der nu er oppe i Tiden og som i Fremtiden vil opstaa. Hvorledes Sagen skal ordnes, er et andet Spørgsmaal; der kan, som før bemærket, tænkes forskellige Former.

1. En Landstyrer (Jarl) som Kongens Repræsentant med én eller to Ministre under sig; disse skulde være ansvarlige for Regeringens Førelse. Landstyreren underskriver paa Kongens Vegne Love osv. Der er ingen Tvivl om, at denne Regeringsform vilde svare bedst til Islændernes Ønsker og ubetinget være at foretrække for enhver anden. Man kunde saa gerne føje den Bestemmelse til fra Mæglingsforslaget fra 1889, at Kongen inden et Aars Forløb kunde sætte en Lov ud af Kraft, hvis den ansaas skadelig for Danmarks Interesser. Derved vilde Danmark være fuldstændig sikret over for Altinget. At Statens Enhed skulde løsnest ved denne Form, kan ikke skønnes, hvad ogsaa fremragende danske Jurister og Politikere er enige om.

2. Kunde man tænke paa den Ordning, som blev foreslaaet i sidste Sommer, med 2 Ministre, en i Island og en i København. Det er ganske vist nær beslægtet med den første Form, men er dog næppe at anbefale og er heller aldrig blevet betragtet anderledes end som en sidste Udvej.

3. Endelig kunde man tænke paa en eneste Minister i Reykjavik, der rejste herved for at faa Kongens Underskrift og forhandle med Regeringen henede. En saadan Minister skulde selvfølgelig lønnes af den islandske Landskasse. Denne Ordning er simplere end den første, men næppe helt ud tilfredsstillende, omend langt at foretrække for en Minister, bosat i København. Saa snart der fra dansk Side overhovedet er indrømmet en særskilt

Minister for de islandske Særanliggender — og det er jo faktisk sket, — maa det fra dansk Side betragtes som aldeles ligegyldigt hvor han bor, men for Island er det netop i højeste Grad af Vigtighed, at han er bosat i Reykjavik.

Tiden er nu sikkert inde til at løse Forfatningsspørgsmaalet, og alle Islændere nærer det bestemte Haab, at det maa lykkes det nuværende liberale Ministerium at løse det paa en heldig Maade, hvortil ubetinget hører, at den øverste Styrelse af Landets særlige Anliggender er bosat i selve Island.

KL. JONSSON

